

אלא יש איסור תורה בכישול עצם רכה שיש בה טעם, עם חלב. ואף אם נאמר שאין בזה איסור נבלה מדאורייתא, זהו משום שנאמר 'מבשרם לא תאכלו', והעצם, אפילו רכה, אינה בכלל 'בשר', אבל לענין בשר-בחלב – חייב. מה שכתב באגרות משה שמדרבנן אסור לבשל עצמות, בין רכות בין קשות – בשו"ת אחיעזר (ח"ג לג, ה) אין נוקט כן, שכתב שדברי הרמב"ם שפטור אבל אסור היינו בעצמות הרכין או שיש בהם מוח, אבל הקשים והיבשים – מותר לכתחילה. ע"ש אודות התר הג'ל'טין).

'מה לאמו שכן נאסרה עמו בשחיטה' – ודאי 'אמו' לאו דוקא אלא הכוונה לכל מין אמו, דהיינו גדי. וכך היא הפירכא: מה למין אמו, שיש בו דבר שנאסר עמו בשחיטה, תאמר בפרה ורחל. (קובץ עניינים)

(ע"ב) 'רבי יהודה אומר: דברים ככתבן, לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה' – התוס' הקשו, לר' יהודה למה לי 'לא תחנם' לאסור מתנת חנם, הלא למדים זאת מ'או מכור לנכרי' – דברים ככתבם, מכירה ולא נתינה. ותרצו, שנצרך ליתן בו 'לאו'.
אכן מדברי הרמב"ם נראה שאין 'לאו' במתנת חנם, שכתב (ע"ז י, ד; זכיה ומתנה ג, יא): אסור ליתן מתנת חנם אבל נותן לגר תושב, שנאמר לגר אשר... תתנה או מכור לנכרי.
ואפשר שלשיטתו מ'לא תחנם' למדנו לפרש שדברים ככתבם. (מהגר"ז נ גולדברג שליט"א)

עוד בענין מתנת חנם לנכרי – ע' במובא בע"ז כ.

'ורבי מאיר אמר לך, האי או להקדים נתינה דגר למכירה דעכו"ם' – ע' תוס'. ויש מפרשים שהכוונה להקדים את כלל הלכות 'נתינה' של גר הכתובות בתורה, שזה כולל גם מכירה לדעת ר' מאיר – ל'מכירה' האמורה בתורה לנכרי, שכולל גם נתינה; כלומר, ודאי אינו חייב להפסיד ממונו, אלא אם בא ליתנו במתנה – יקדים את הגר לעכו"ם, ואם בא למוכרו – גם כן יש לו להעדיף למכור לגר מלעכו"ם. (רבנו פריץ – פסחים, מובא בקהלות יעקב ע"ז י, ב ע"ש.)
התוס' (כאן ובע"ז כ) בתוך דבריהם כתבו שהיה מקום לומר שלא ליתן נבלה לגר תושב – כדי שיתגייר. מבואר שיש לנו ענין בכך. וזה לכאורה להפך מהפשוט בדינו. וכן צריך לעיין בדברי רבי אברהם אבן עזרא שכתב במצות הקהל שמדובר שם על גר-תושב, שיבוא להקהל, אולי יתיהד. וצריך בירור. – הערת הר"ר אופיר נ"י מירושלם).

דף קטו

באורים והערות בפשט

'אמר לו ר' יוחנן: כעורה זו ששנה רבי לא תאכלנו בבשר בחלב הכתוב מדבר...' – אבל לדרשת רב אשי דלעיל לא קשה מדוע לא דרש כרבי – כי רבי דרש ב'אם אינו ענין' (כלומר, שהכתוב המדבר בפסולי המוקדשין, נדרש לענין אחר, לבשר בחלב), ואילו דרשת רב אשי מלא תאכל כל תועבה, דרשה ישירה לבשר-בחלב. אבל ריש לקיש שדרש מן הכתוב בקרבן פסח, שאינו ענין לגופו אלא למקום אחר, קשה מדוע נמנע מלדרוש כרבי מן הכתוב בפסולי המוקדשין. (פורת יוסף).
והר"ן בחידושו (לעיל קיד): כתב הסבר אחר; רב אשי השמיענו בדרשתו שכל מקום שנאמר 'לא תאכלו'

– גם איסור הנאה במשמע, כדר' אבהו, אבל מדרשת ריש לקיש אין לשמוע חידוש זה, לפיכך שאלו ר' יוחנן מדוע הוסיף דרש מעצמו ולא דרש כרבי.

(ע"ב) 'ורבי, בהנאה מנא ליה...' – ואפילו לר' אבהו שאמר כל מקום שנאמר לשון אזהרת אכילה – אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע – כאן שונה, כיון שבענין איסור דם הוא אמור, לא משמע אלא איסור אכילה, כדם (שדרשו בפסחים פ"ב מעל הארץ תשפכנו כמים – מה מים מותרים בהנאה, אף דם). (עפ"י ריטב"א; חדושי הר"ן קיד: מהרש"א).

'נאמר כאן כי עם קדוש אתה לה' ונאמר להלן ולא יהיה קדש בבני ישראל, מה להלן בהנאה אף כאן בהנאה' – תימה, מה ענין עם קדוש אצל לא יהיה קדש? ויש לומר, סמך כל דהו הוי. כאילו אמר כי עם קדוש אתה, כשאתה מקדש עצמך מטומאה ומאיסור בשר בחלב, שהאיסור נקרא 'קדוש'. אמנם משום שאיננה דרשה מרווחת לכך צריך רבי לדרוש מן המקרא איסור אכילה. (ריטב"א)

'דבי ר' אליעזר תנא: לא תאכלו כל נבלה, לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכר לנכרי, לא תבשל גדי בחלב אמו – אמרה תורה, לכשתמכרנה, לא תבשלנה ותמכרנה' – כלומר, בישול ללא מכירה כבר שמענו לאסור מלא תבשל שבמקום אחר, וכאן בא לומר שגם אם עבר ובישל – לא ימכרנו. (עפ"י מהר"ם שיף.
ע"ע משך חכמה משפטים כג, ט).

'אמר רב אשי: משום דאיכא למימר נבלה תוכיח שאסורה באכילה ומותרת בהנאה' – הלכך אי אפשר ללמוד מערלה, אבל מכלאי הכרם – אפשר, כי אם תפרוך 'נבלה תוכיח', אדחה ואומר, מה לנבלה שכן לא נעבדה בה עברה, תאמר בכלאי הכרם שנעבדה בהם עבירה, ויש להשוות להם בשר-בחלב. (עפ"י מהרש"א; קובץ ענינים. וע"ע ראש יוסף).

עיונים וציונים

'חורש בשור ובחמור וחוסם פי פרה ודש בה ליתסרו, דהא תעבתי לך הוא...' – לכאורה נראה, שכשם שאסור לחרוש בשור ובחמור יחדיו גם כאשר הם מחוברים ואין באפשרות האדם להפרידם, (שאינן האיסור בחיבור אלא בחרישה כשהם מחוברים, גם אם אנוס על עצם החיבור), כמו כן פרה חסומה אסור לחרוש בה, גם כאשר אין אפשרות לפתוח חסימתה, כי גדר האיסור הוא הדישה במצב שפיה חסום.

ולפי זה מובנת השוואת הגמרא חוסם פי פרה ודש לשאר איסורים, אבל אם ננקוט שבמקום שיש אונס כלשהו בחסימה, אין איסור בדישה כשהיא חסומה, לכאורה לא שייך לאסור את הדישה (כפרש"י) משום 'כל שתעבתי', שהרי אין האיסור נוגע לדישה אלא מעשה החסימה לבדו הוא שאסור.

(ואינו דומה לשילוח הקן, שהקשו בגמרא ליאסר משום 'כל שתעבתי', הגם שיש אומרים (ע' ריטב"א קדושין לד; שו"ת רעק"א קסט) שהלאו ד'לא תקח' אינו משמש אלא חיווק לעשה ד'שלח תשלח' – כלומר, הוזהרה תורה שלא לבטל עשה דשילוח ע"י לקיחתו, וכל מקום שה'עשה' נדחה, ממילא בטל ה'לאו'. והקשה בקהלות יעקב (סוף קדושין) לפי"ז, מה סברה היא לאסור משום 'כל שתעבתי' והלא אין כאן אלא ביטול מצוה ולא מעשה שלילי מצד עצמו, ויישב שמכל מקום כיון שיש 'לאו' בדבר,

הרי זה בכלל 'כל שתעבתי'. – הרי לנו שגם כשהמכוון באיסור הוא דבר אחר ולא עצם המעשה, נכלל הדבר ב'לא תאכל כל תועבה' והכי נמי נאמר ב'לאו דחסימה' – אינו דומה, כי שם סוף סוף עבר על הלאו בגוף האם שלקה, אבל כאן, אילו היה איסור מעשה החסימה גרידא, אין שייך לאסור את הדישה בגלל תועבת פעולת החסימה. ומוכח שהתועבה היא בפעולת הדישה כאשר היא חסומה, כאמור).

ובמקום אחר הורחב הדבר ('ע' יוסף דעת ב"מ צ). וכן הובא שם מהגר"ח קניבסקי שליט"א, שכתב על שאלה זו, אם מותר לדוש בבהמה שפיה חסומה ואין אפשרות להסיר חסימתה, שמסתבר שאסור.

עוד בעניני איסור ד'כל שתעבתי לך' – עיין: חדושי רעק"א פסחים כב; רש"ש שם; דברי אמת ('בענין דברי סופרים' ה); מנחת חינוך תקלא, ו; בית הלוי ח"א ל, ד; לב; שו"ת בית זבול ח"א יב, ג; יג; שו"ת אחיעזר ח"ב כח, ג ד; קהלות יעקב בכורות כט; שו"ת שבט הלוי ח"ו קו.

שילוח הקן ליתסר? – לא אמרה תורה שלח לתקלה' –

מהגר"ג גולדברג שליט"א:

'הקשה בשער-המלך (מאכ"א טו, כה), מה תקלה יש כאן, הלא הצפור המשולחת תבטל ברוב ציפורים? – ולפי שיטת הראב"ד נחא, שאסור לבטל איסור לכתחילה מן התורה. [ומזה ראייה שמה שאסור לבטל איסור, הוא משום שגורם לתקלה, שזה שמתירים על פי רוב, עדיין איסור הוא]. והנה הנוודע-בביתא סובר שיבש-ביבש אסור מן התורה לבטל לכולי עלמא. ולפי סברתו הקושיא מיושבת.

וכן מיושב מה שהובא לעיל (בדף צה), שאיסור 'אל תחלל את בתך להזנותה' ענינו משום שעושה תקלה שישא אב את בתו, וזה גם כן בגדר איסור יבש שנתערב ביבש.

אכן יש לתרץ תירוץ אחר, לפי מה שכתב הר"ן (בדף צט מדפי הגמרא. דף לה: מדפי הר"ן), שזרוע בשלה חידוש הוא, שבכל התורה אין מבטלים איסור לכתחילה ואילו בזרוע בשלה – מבטלים. והראב"ד הוכיח מכאן שזה שאין מבטלים איסור – הוא איסור מן התורה, כי אם מן התורה מותר, אין כאן חידוש. והר"ן דחה, שהחידוש הוא משום שיש מצוה לבטל, וזה ודאי חידוש שאינו קיים באיסורים אחרים. ולפי זה יש לומר שגם מצות שילוח הקן לא אמרה תורה שלח לתקלה – היינו שיהא בזה מצוה לשלח, ושיתבטל ברוב, זה ודאי אין אומרים.

ואין להקשות, כיצד למדו שהצפור המשולחת מותרת, שאם אסורה לא היתה התורה אומרת שלח לתקלה, הלא מצינו זרוע בשלה, שחידשה תורה לאכול מבוטל ולא חששה לתקלה, והכי נמי נאמר בשילוח הקן?

יש לתרץ שבמקום שאמרה תורה במפורש שהזרוע אסורה ואם בשלה מותר לאכול את האיל, בהכרח שחידוש הוא שחידשה תורה, אבל במשולחת אין גילויי בכתוב שאסורה, אלא באופן כללי כל שתעבתי – אסור, ובזה יש לומר שהתורה התירה צפור המשולחת, ואף במקום שאין ביטול, כיון שאין מקרא מפורש לאסור.

עוד יש לומר שבזרוע בשלה, שמצוה לאכול את האיל, י"ל חידוש שיעשה כך המצוה, וכמו שמצינו ביבוס, שיש איסור והתורה קבעה למצוה. אבל צפור המשולחת הלא אין מצוה לאכלה, ורק נאמר שהיתר הוא ולא מצוה – זה לא יתכן. וצריך עיון.

הנה דברים באותו ענין, שהועתקו מיוסף דעת קדושין (נ):

'לא אמרה תורה שלח לתקלה' – לשון רש"י: '... שתהא למכשול עון וילכדנה אדם ויאכלנה'. יש

שהקשו מכאן על דעת הסוברים שזה שאסור לבטל איסורין לכתחילה, אין זה איסור מן התורה אלא מדרבנן (כן סוברים רוב הפוסקים, דלא כדעת הראב"ד). והרי מכאן משמע שאסור מן התורה, שהרי למדו שהציפור המשולחת מותרת, מכך שלא אמרה תורה שלח לתקלה'. (ע' משנה למלך – מעילה ז; שער המלך – מאכלות אסורות טו).

וב'נודע ביהודה' (תנינא. יו"ד מה) מיישב על פי חידושו, שבתערוכת 'יבש ביבש', מודים יתר הפוסקים לדעת הראב"ד, שאסור הדבר מדאורייתא לבטל.

א. ב'ערוך השלחן' (יו"ד צט, כז) נקט לעיקר להלכה, שכל שהאיסור ניכר בפני עצמו, מן התורה אסור לבטלו בידים, ולמד זאת מתערוכת יבש ביבש. (ולכאורה יש לדחות הוכחה זאת). ובספר 'מנחת שלמה' בתוך דבריו (ס,ה) כתב, שמסתבר שיש לסמוך בשעת הדחק על רוב הפוסקים שאינו אלא מדרבנן גם ב'יבש ביבש', דלא כהנב"י והחת"ס.

ב. עוד אפשר ליישב, לאותן שיטות שאיסורי הנאה אסור לבטלם מדאורייתא לכו"ע (וע' שו"ת מהרש"ם ח"א קלוז). וב'מנחת שלמה' (שם אות ו) דעתו נוטה יותר שאין איסור מדאורייתא גם באיסור"ג.

הגאון רבי שמעון שקאפ ז"ל (שערי ישר ג,ו. וע"ע שם ב'שער הספקות' פ"ב סד"ה ונראה ברור), דרך אחרת לו בענין; שני דינים חלוקים ביסודם הם: 'ביטול ברוב' ו'הלך אחר הרוב'. ודאי שאיסור שבטל ברוב נהפך להיות התר לכתחילה, ואילו היה נחשב שיש בתערוכת 'תקלה ומכשול עוון', היה ראוי להמנע מלאכול את התערוכת, כשם שאסור לו להביא אדם אחר לידי תקלה.

ואף לדעת הראב"ד האוסר מן התורה לבטל איסור, אין האיסור משום גרימת תקלה בעתיד, אלא מצד המעשה עצמו של הפקעת איסורין בדרך זו, (ומקורו אינו מסברא דנפשיה, אלא מזרוע בשלה).

אבל כאן, ענין אחר הוא, שאין הנידון כאן משום ביטול ברוב, כיון שהצפרים המשוטטות בעולם אינן מהוות קבוצה ויחידה לעצמה, לבטל את הציפור האסורה ש'נפלה' בהן, שאין דין 'ביטול' אלא בתערוכת מקובצת במקום אחד. אלא שאדם הלוכד ציפור מותר בה מדין 'הלך אחר הרוב', וענין זה שונה הוא במהותו מענין הביטול, שאינו התר במציאות, אלא שאמרה תורה שלא לחוש לספק איסור במקום שיש רוב התר. ומותר לו (אף לכתחילה) להכנס לספק כזה. ואמנם, זה שמשלח את הציפור, בידועו שהיא אסורה בהנאה, הרי הוא גורם לתקלה, שהרי היא נשארת באיסורה לעולם.

וסיים הגרש"ש"ק בסוף דבריו: 'ופלא בעיני על המאורות הגדולים (הנ"ל) שלא ירדו לזה'. (וכנראה סברו שדין ביטול שייך גם במפורים, כל שלא ניכר האיסור וההתר).

*

לא תבשל בגימטריא: איסור אכילה ובישול והנאה. (בעל הטורים – ראה יד, כא).

לא תבשל בגימטריא: לאסור אכילתה.

לא תבשל (עה"כ) בגימטריא: ולאסור הנאתה. (גליונות קה"י).

דף קטז

'חדא מתרתי אפילו כל דהו פרכינן. חדא מתלת – אי הדר דינא ואתי במה הצד, פרכינן כל דהו, ואי לא – קולא וחומרא פרכינן, כל דהו לא פרכינן' – אף על פי שהמדות מסורות מסיני, וכמו שכתב רש"י, יש בהן בנותן טעם – משום ש'חדא מתלת', ישנן שתי הוכחות שאין הדבר תלוי באותה